

komplexa och viktiga frågor, i både Bibeln och i samtidsdebatten. Hon rör sig med lätthet mellan bibeltexter, teorier och skönlitteratur. Hon visar på nya strategier med vilka vi kan använda samtiden för att tolka Bibeln, och Bibeln för att tolka samtiden. Ibland vill hon kanske för mycket; alla teorier och teoretiker, skönlitterära verk, moderna exempel, bibeltexter, tolkningsstrategier och begrepp riskerar att bli lite överväldigande.

Samtidigt är hennes svaghet hennes stryka. Här finns mycket att reflektera över och återkomma till, inte minst i mötet med studenter. Graybill visar (ännu tydligare i en föreläsning tillgänglig på YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=Y7JiWpqb-q0>) hur de bibliska berättelserna ekar på campus. Jag tänker på ”Hårt sex”, på att det i vår närhet, på nationer, i studentrum och korridorer, uppstår situationer som är *fuzzy*, *messy* och *icky*. Det behövs ett nytt sätt att tala om sexuellt våld, i Bibeln och i vår egen tid. Kanske har exegetiken en unik möjlighet att göra det; tala med unga studenter, genom antika texter, om gråa zoner med djupa rötter. Graybill visar Hebreiska bibelns fortsatta aktualitet, eller som Tribble skriver i *Texts of Terror*: ”the story is alive, and all is not well” (66).

Hanna Liljefors, Uppsala Universitet

JENS HERZER

Die Pastoralbriefe und das Vermächtnis des Paulus:

Studien zu den Briefen an Timotheus und Titus

WUNT 476, Tübingen: Mohr Siebeck, 2022, inbunden, 563 sidor,

SEK 1953, ISBN 9783161543135

Leipzigprofessorn Jens Herzer har ägnat de senaste två decennierna åt att förbereda en kommentar till pastoralbrevet för den anrika serien *Theologischer Handkommentar* och denna bok är en samling uppsatser och anföranden som han genom årens lopp producerat i relation till dessa texter. Volymens bidrag består således inte främst av nya forskningsrön, utan i att samla dem på ett och samma ställe. Bokens texter är uppdelade i fyra kategorier: 1) Perspektiv på forskningen;

2) Paulushistoria och Paulusreception; 3) Församling och lära mellan anspråk och verklighet; samt 4) Tro, fromhet och etik under lupp. Boken avslutas med en reflektion kring sanning och etik i pastoralbreven.

Texterna i bokens första del inleds med en sammanfattning av nuvarande forskningsläge. Som antyds av kapitelrubriken "Abschied von Konsens?" framhåller Herzer att senare tids pastoralbrevsforskning spreter betänkligt både vad gäller brevens relation till varandra och deras koppling till Paulus. I efterföljande kapitel tas läsaren med till de tyska 1800-talsgiganterna Friedrich Schleiermacher, F. C. Baur och Heinrich Holtzmann, dit Herzer spårar både dagens forskningskonsensus och skälet till att den är på väg att luckras upp. Herzer visar hur Schleiermachers tes om 1 Tim som pseudepigrifi plockas upp av Baur, som hävdar att 1–2 Tim och Tit är en sammanhållen korpus. Kombinationen av Schleiermacher och Baur blir sedan i kölvattnet av Holtzmanns inflytelserika kommentar konsensuspositionen. Herzer pläderar för en omvärdering av detta forskningsparadigm där de tre pastoralbreven inte automatiskt förutsätts ha gemensamt ursprung som en sammanhållen *Corpus Pastorale*, utan där varje enskild text får studeras utifrån sina egna premisser. Vidare argumenterar han för en utveckling bort från ett binärt förhållningssätt där brevsamlingen som helhet ses som antingen autentisk eller förfalskad.

Andra delen behandlar Paulusreceptionen i pastoralbreven och konstaterar att denna tar sig olika uttryck i de olika breven. Inte minst 1 Tim ger exempel på de hermeneutiska utmaningar som följer av att applicera de äktpaulinska breven i en ny kontext. Herzer framhåller också att de traditioner kring slutet av Paulus liv som återfinns i pastoralbreven har mer gemensamt med den bild som framställs i Apostlagärningarna än den gängse teorin om en Spanienresa följt av en andra fångenskap i Rom. Vidare argumenterar Herzer att en lösare syn på pastoralbrevens enhet möjliggör erkännandet att 2 Tim och Tit passar väl in i Apostlagärningarnas Paulusnarrativ, medan 1 Tim intar en mer svårplacerad särställning.

Bokens tredje del behandlar i hög grad pastoralbrevens antagonister. Herzer menar att breven författats i ordningen Tit → 2 Tim → 1 Tim,

och förfäktar att brevens motståndare inte är synonyma, utan i tur och ordning judar, kristna och gnostiker. 1 Tim dateras till 140-talet, i begynnelsen av kontroverserna kring Markion, Valentinus med flera. Uppenbarligen spelar 1 Tim en viktig roll i denna konflikt, eftersom Ignatius av Antiokia anspelar på talet om den "falskeligen så kallade gnosis" (1 Tim 6:20) i titeln på sitt antignostiska *Magnum Opus*. Polemiken i 2 Tim och Tit är å andra sidan mer allmänt hållen och, med Herzers ord, klichéartad.

Bokens fjärde del ägnas åt fallstudier av ett urval etiska och fromhetsrelaterade frågeställningar. Här diskuteras centrala tankegångar såsom *εὐσέβεια/pietas*, underordning gentemot statsmakten, människokärlek (*φιλανθρωπία*) och hoppet om liv i den tillkommande världen. Avslutningsvis behandlas pastoralbrevens etik på ett sätt som leder till det antagande som varit en genomgående hypotes i hela verket, nämligen att de tre pastoralbreven är tillkomna i olika tider av olika anledningar och därför måste behandlas var för sig.

Även om det är uppenbart att de texter som sammanförts i denna artikelsamling har mycket olika ingångar löper betoningen av de tre pastoralbreven som tre enskilda kompositioner som en röd tråd genom verket. De enskilda fallstudierna är förvisso någorlunda uttömmande, men den underliggande frågan om pastoralbrevens förhållande till varandra lämnas i hög utsträckning obesvarad. Herzer övertygar läsaren att en omvärdering är nödvändig och antyder några vägar framåt. Om han lyckas fullfölja sina resonemang och lösa de frågeställningar han öppnar upp i sin kommande pastoralbrevskommentar har denna potential att bidra till ett paradigmskifte för pastoralbrevsforskningen. Samtidigt bör nämnas att frågeställningen kring pastoralbrevens enhet inte är unik för Herzer utan också ställts av flertalet andra forskare, inte minst på tyskspråkigt område. För den som inte hängt med i de senaste årens utveckling in pastoralbrevsforskningen erbjuder denna samlingsvolym ett ypperligt tillfälle att bli uppdaterad om forskningsfronten.

John-Christian Eurell, Umeå universitet